

*Сидоренко Павло Олександрович,
к.е.н., начальник центру досліджень економічних проблем транспорту,
Науково-дослідний інститут проблем розвитку транспорту*

БЕЗПЕКА ФОНДОВОГО РИНКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядається вплив безпеки фондового ринку на грошово-кредитну, бюджетну, боргову, валютну та безпеку банківського сектору, аналізуються механізми поширення відповідних факторів дестабілізації та шляхи зниження пов'язаних з цим ризиків. Автор надає власне визначення безпеки фондового ринку та класифікацію його впливу на інші складові фінансової безпеки держави. Враховуючи отримані результати дослідження, запропоновані науково-практичні рекомендації щодо забезпечення належного рівня безпеки фондового ринку, зокрема в Україні.

Ключові слова: фінансова безпека держави, безпека фондового ринку, боргова, бюджетна, грошово-кредитна та валютна безпека, безпека банківського сектору, інвестиційно-інноваційна безпека.

БЕЗОПАСНОСТЬ ФОНДОВОГО РЫНКА В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Сидоренко Павел Александрович

В статье рассматривается влияние безопасности фондового рынка на денежно-кредитную, бюджетную, долговую, валютную и безопасность банковского сектора, анализируются механизмы распространения соответствующих факторов дестабилизации и пути снижения связанных с ними рисков. Автор дает свое определение безопасности фондового рынка и классификацию его влияния на прочие составляющие финансовой безопасности страны. Учитывая полученные результаты исследования, предложены научно-практические рекомендации касательно обеспечения надлежащего уровня безопасности фондового рынка, в том числе в Украине.

Ключевые слова: финансовая безопасность страны, безопасность фондового рынка, долговая, бюджетная, денежно-кредитная и валютная безопасность, безопасность банковского сектора, инвестиционно-инновационная безопасность.

THE STOCK MARKET SECURITY WITHIN THE SYSTEM OF THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Pavlo Sydorenko

The author analyzes the influence of the stock market security on the monetary, budgetary, debt, currency, and banking system security, mechanisms of destabilization and elimination of related risk. The definition of the security of the stock market has been introduced, as well as the classification of the stock market

influence on the elements of financial security of the state. Based on the results of this research, the author suggests a list of practical recommendations aimed at the ensuring of the required level of the stock market security, namely, in Ukraine.

Key terms: the financial security of the state, the stock market security, the monetary, budgetary, debt, currency, and banking system security, the security of investment and innovations.

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку фінансових ринків, відповідні інтеграційні процеси та взаємозалежність тенденцій розвитку їх окремих сегментів, як і взаємодія з іншими секторами економіки, є одними з ключових факторів зростання масштабів і швидкості поширення, а також глибини проникнення в соціально-економічний простір руйнівних наслідків кризових явищ на фінансових ринках. Зокрема, фондові ринки, за умов неефективного виконання своїх функцій, перетворюються на потужне джерело дестабілізації фінансової системи та економіки в цілому, що доводить приклад фондової кризи у США кінця 1920-х рр., сучасної світової фінансової кризи та багатьох інших. З огляду на вищезазначене, забезпечення належного рівня фінансової безпеки країн та світу в цілому залишається одним з пріоритетних напрямків наукової та практичної діяльності, а процеси глобалізації та інтеграції обумовлюють доцільність комплексного підходу до дослідження та розробки відповідних науково-практичних рекомендацій, зокрема щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки фондового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем забезпечення фінансової безпеки країни та аналізу її окремих аспектів приділяється увага в наукових працях О.Барановського, В.Будкіна, Б.Губського, О.Василика, О.Власюка, С.Гуткевич, А.Гальчинського, В.Гейця, М.Єрмошенка, Л.Кістерського, З.Луцишин, Д.Лук'яненка, В.Мунтіяна, О.Мозгового, О.Махмудова, А.Мазаракі, В.Новицького, Ю.Пахомова, О.Плотнікова, Г.Пастернак-Таранушенка, М.Савлука, А.Сухорукова, О.Сохацької, О.Сніжко, В.Шлемка та інших. Зокрема, на безпосередньому зв'язку безпеки фондового ринку з іншими складовими фінансової безпеки країни наголошують О.Барановський, О.Махмудов та інші, проте дослідники не

проводять поглиблений аналіз цих зв'язків, як і впливу наслідків дестабілізації фондових ринків на інші складові фінансової безпеки, за винятком боргової безпеки [1; 2]. Поняття фінансової безпеки фондового ринку більшість науковців розглядає як оптимальний рівень його капіталізації, що дозволяє забезпечити фінансову стійкість усіх гравців цього ринку [1]. На думку автора, значення показника капіталізації як характеристики рівня розвитку та фінансової безпеки ринку є дещо перебільшеним, з огляду на його абсолютний характер, значну мінливість та чутливість до дії нефундаментальних факторів. Більше того, окремого аналізу потребує доцільність та методи врахування обсягу боргових цінних паперів в обігу та похідних інструментів в загальному обсязі капіталізації фондового ринку. Аналізуючи рівень фінансової безпеки фондового ринку, варто акцентувати увагу на таких відносних показниках, як співвідношення капіталізації ринку та обсягу торгів протягом досліджуваного періоду, вартості первинних і вторинних розміщень та обсягу торгів, частка нерезидентів в загальному обсязі капіталізації ринку чи торгів тощо. Не зважаючи на безпосередній взаємозв'язок між фінансовою безпекою фондового ринку та фінансовою стійкістю його учасників, спекулятивна сутність операцій з цінними паперами та їх похідними, інформаційна асиметрія на ринку та низка інших факторів унеможливають забезпечення стійкого фінансового стану одночасно усіх його учасників. На думку автора, за умов досягнення належного рівня розвитку та ефективності виконання фондовим ринком своїх функцій, ключові фінансові ризики учасників ринку залежатимуть лише від обраних ними підходів до своєї професійної діяльності, наприклад, агресивної чи консервативної інвестиційної стратегії. За цих умов фондовий ринок має забезпечувати досягнення загальних соціально-економічних цілей, навіть за рахунок втрат окремих спекулянтів, що має бути враховано при визначенні поняття фінансової безпеки фондового ринку. Саме в цьому контексті, на думку автора, варто більш детально аналізувати вплив фондових ринків на фінансовий стан їх учасників, зокрема емітентів цінних паперів: падіння цін на акції може зробити стратегічно важливе для економіки країни підприємство потенційною

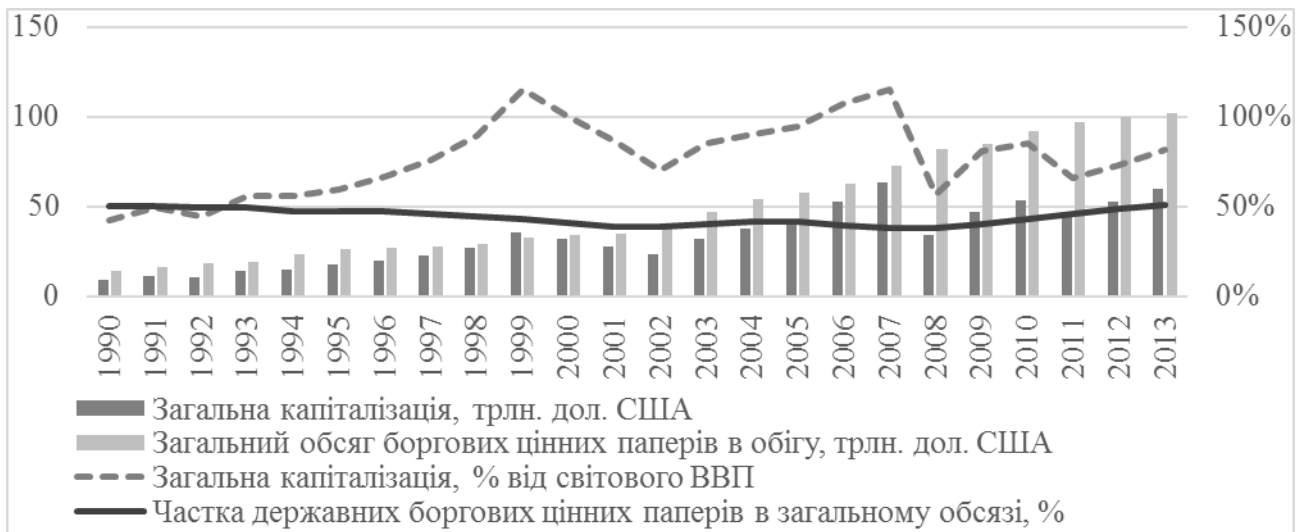
жертвою ворожого поглинання, а загальне значне зростання цін на акції дуже часто стимулює неефективні злиття та поглинання, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків (втрата робочих місць та інші). Більше того, можливість отримання через інструменти фондового ринку контролю над стратегічними активами країни, включаючи самі фондові біржі, має розглядатись в контексті національної безпеки.

Варто зазначити, що поняттю фінансової безпеки фондового ринку та механізмам її забезпечення в контексті фінансової безпеки держави приділено недостатньо, на думку автора, уваги у відповідних нормативно-правових актах України та офіційних документах методичного характеру, що підтверджує перспективність обраного напрямку дослідження. Зокрема, Методика розрахунку рівня економічної безпеки, затверджена Наказом Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007 р., виділяє безпеку фондового ринку як окрему складову фінансової безпеки держави, проте нова редакція цього документу, затверджена Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р., об'єднує безпеку фондового та страхового ринку в такій складовій фінансової безпеки держави, як безпека небанківського фінансового сектору [3]. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України № 389/2012 від 08.06.2012 р., не містить положень, що стосуються фондового ринку, хоча сталий розвиток фондового ринку є складовою національної безпеки, відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 р.

Метою статті є аналіз впливу наслідків дестабілізації фондового ринку на рівень безпеки інших складових фінансової безпеки країн та світу в цілому, розробка науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки фондового ринку, зокрема в Україні.

Основні результати дослідження. Протягом останніх десятиліть фондові ринки стали вагомим складовою фінансової системи країн та світу в цілому: загальний обсяг ринкової капіталізації протягом 1990-2013 рр. зріс у 6 разів, до 60 трлн. дол. США, загальний обсяг боргових цінних паперів в обігу

збільшився у 7 разів, перевищивши 100 трлн. дол. США, з яких вартість державних цінних паперів становила від 38% до 50% протягом досліджуваного періоду (рис. 1). Стрімкий розвиток ринку цінних паперів, процеси глобалізації та інтеграції між сегментами фінансового ринку, разом з іншими факторами, сприяли посиленню впливу ефективності функціонування фондового ринку на інші складові фінансової безпеки країни та світу в цілому, зокрема бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову та банківську.

Рис. 1. Узагальнені показники розвитку фондових ринків світу протягом 1990-2013 рр.

Джерело: складено автором за даними [4; 5; 6; 7;8].

Розглядаючи фінансову безпеку як «стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни»[3], проаналізуємо вплив дестабілізації фондових ринків на загальний стан фінансової безпеки через порушення безпеки її складових (відповідно до наданих у діючих Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України визначень): зниження здатності грошово-кредитної системи забезпечувати економічних суб'єктів необхідними кредитними ресурсами, задля сприяння загальному розвитку економіки

(порушення грошово-кредитної безпеки); обмеження доступу до зовнішніх фінансових ресурсів або зростання їх вартості, що впливає на здатність держави задовольняти поточні та стратегічні соціально-економічні потреби (порушення боргової безпеки); незаплановане зростання бюджетних витрат та скорочення надходжень, викликане наслідками дестабілізації фондових ринків, що негативно впливає на стійкість державних фінансів (порушення бюджетної безпеки); підвищення чутливості до дії внутрішніх і зовнішніх факторів дестабілізації та безпосередній вплив на фінансову стійкість банківських установ (порушення банківської безпеки); спекулятивний тиск на курс національної валюти, що значною мірою послаблює її стійкість та має негативні наслідки для економіки в цілому (порушення валютної безпеки).

На думку багатьох експертів, зниження рівня грошово-кредитної безпеки було одним з ключових факторів дестабілізації фондових ринків протягом ХХ ст., яка мала вагомий зворотній руйнівний вплив та поширювалась на інші складові фінансової безпеки. Наприклад, вагомий обсяг кредитування брокерських фірм США в кінці 1920-х рр. сприяв поширенню маржинальної торгівлі (*margin trading*), що підвищувало загальний рівень фінансового левериджу (*leverage*) учасників ринку та чутливість їх фінансових позицій до зовнішніх і внутрішніх загроз: обсяг виданих у США кредитів до запитання (*call loans*) протягом 1920-1926 рр. виріс на 66,6% (до 2,5 млрд. дол. США), а протягом лише 1928 р. – на 71,4% (до 6 млрд. дол. США) [9, с. 21]. Наявність легкодоступних фінансових ресурсів у великому обсязі разом з позитивними настроями інвесторів, як правило, значно пожвавлює спекулятивні операції на фондовому ринку, що призводить до зростання цін на акції, стимулюючи банківський сектор надалі збільшувати обсяги відповідного кредитування. Руйнування сформованої таким чином цінової бульбашки має вагомий дестабілізуючий вплив на зворотній вплив на грошово-кредитну безпеку, спричиняючи зменшення загальних обсягів кредитування економіки, через вихід з ринку значної кількості гравців та поширення песимістичних настроїв серед економічних суб'єктів (знижується не лише пропозиція, але і попит на

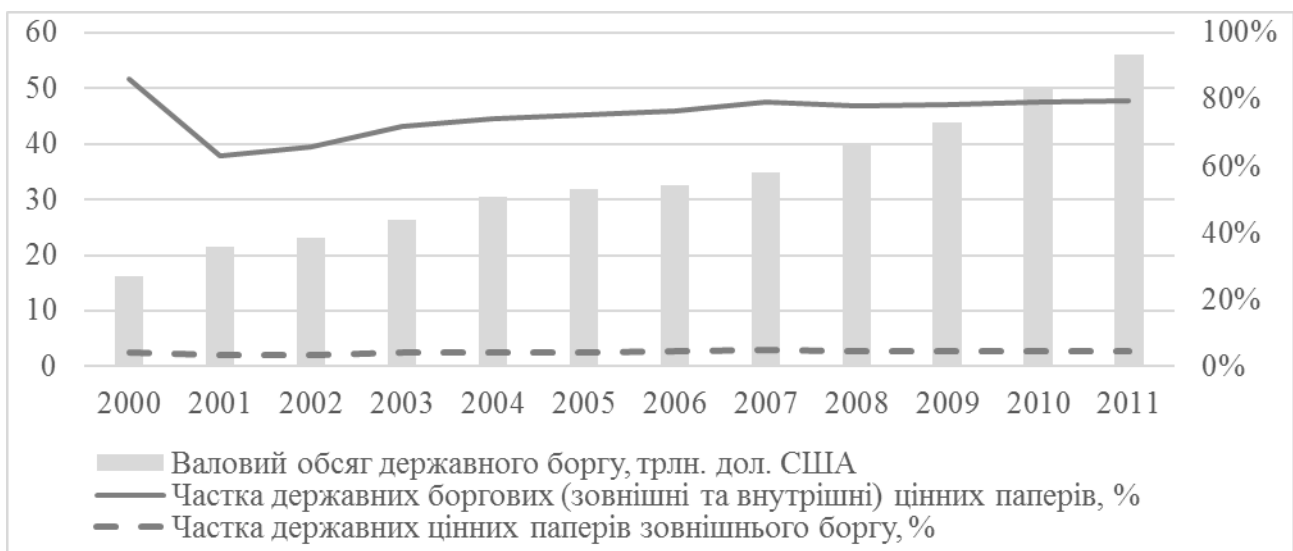
фінансові ресурси, оскільки компанії не вкладають кошти у розширення свого бізнесу за умов невизначеності).

Стрімке зростання пропозиції грошово-кредитних ресурсів в Японії протягом другої половини 1980-х рр. призвело до формування цінових бульбашок на ринку нерухомості та фондовому ринку: фондовий індекс «Nikkei 225 Токуо» виріс з рівня 6764 єни (на 01.01.1980 р.) до 11992 єни (на 01.01.1985 р.) та 38 916 єни (на 29.12.1989 р.), хоча не перевищував рівень 2400 єн протягом 1960-х рр. та 6600 єн протягом 1970-х рр., а загальний обсяг акцій на фондовому ринку країни протягом 1980-х рр. збільшився лише з 120 млрд. (1983 р.) до 280 млрд. акцій (1989 р.) [8; 9]. Адміністративне обмеження обсягу банківського кредитування операцій з нерухомістю спричинило значне падіння цін не лише на нерухомість, але й акції: протягом лише перших 9-ти місяців 1990 р. вартість індексу «Nikkei 225 Токуо» зменшилась майже вдвічі – до 21 тис. єн, станом на 01.09.1990 р., продовживши подальше падіння [8]. Перегляд оцінок ризикованості японських банківських установ інвесторами, падіння відсоткових ставок та інші негативні фактори посилювали відтік капіталу з банківської системи країни [10, с. 153-156].

Зростання обсягів найбільш ризикованого сегменту іпотечного кредитування з подальшою мультиплікацією ризиків через механізм сек'юритизації (securitization) було одним з ключових факторів появи кризових явищ на фінансових, зокрема фондових ринках протягом 2007-2008 рр., наслідки яких і досі впливають на розвиток світової економіки та окремих країн.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, рівень боргової безпеки країни залежить від розмірів заборгованості, вартості її обслуговування, ефективності використання та співвідношенню між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями. Порушення безпеки фондового ринку впливає на кожен з перелічених аспектів: враховуючи той факт, що загальна вартість державних боргових цінних паперів, що перебувають в обігу в світі становить біля 80% від загального розміру валового

державного боргу країн (рис. 2), падіння попиту з боку інвесторів на згаданий фінансовий інструмент здатне поставити під загрозу забезпечення важливих соціально-економічних потреб держави; надмірний оптимізм (спричиняє зростання попиту на більш ризикові та більш прибуткові активи) або панічні настрої серед інвесторів (приводять до підвищення попиту на найбільш ліквідні активи) стимулюють зростання вартості запозичень на фондових ринках; привабливі умови запозичень на міжнародних ринках боргових цінних паперів можуть призвести до порушення оптимального співвідношення між розміром внутрішніх та зовнішніх запозичень держави.

Рис. 2. Загальний валовий обсяг державного боргу в світі та частка державних боргових цінних паперів, 2000-2011 рр.

Джерело: складено автором за даними [5; 6].

Окрім впливу на розмір бюджетних витрат на обслуговування державних запозичень на ринку боргових цінних паперів та доступність зовнішніх ресурсів для фінансування соціально-економічних потреб країни, дестабілізація фондового ринку порушує стійкість державних фінансів наступним чином: призводить до незапланованого зростання бюджетних витрат на подолання соціально-економічних наслідків відповідних кризових явищ (підтримка системних фінансових установ, стратегічних галузей тощо), зменшення податкових надходжень в наслідок скорочення доходів юридичних і фізичних

осіб, падіння вартості активів недержавних пенсійних фондів та інших руйнівних наслідків. Зокрема, станом на 31.03.2014 р., лише в межах Програм допомоги проблемним активам (Troubled Asset Relief Program`s) уряд США витратив 423,4 млрд. дол. США на подолання наслідків дестабілізації фінансових ринків у 2008 р., з яких вже 33,2 млрд. дол. США не підлягають відшкодуванню [8]. Складно навіть уявити загальний обсяг фактичних втрат та збитків від втрачених можливостей країн в наслідок згаданої вище кризи.

Окрім неефективного розподілу грошово-кредитних ресурсів через банківський сектор, деструктивні спекулятивні тенденції на фондових ринках призводять до зростання ризиків банківських установ та нарощування обсягів банківських операцій або їх субститутів, на які не поширюється дія нормативно-правових актів щодо банківської діяльності (shadow banking), що робить банківську систему більш чутливою до дії зовнішніх та внутрішніх факторів дестабілізації. Стрімкий розвиток фінансових інновацій призвів до появи фінансових інструментів, сутність та ризики значної частини яких не розуміли навіть професійні гравці ринку. Це створювало вагому загрозу фінансовій безпеці фондового ринку, яка перетворилась на значну приховану загрозу для інших складових фінансової безпеки. Наприклад, завдяки механізму сек`юрїтизації найменш ліквідні іпотечні борги (subprime loans) перетворювались на боргові зобов'язання з найвищим інвестиційним та кредитним рейтингом. У поєднанні з іншими факторами, це викликало не лише дестабілізацію фондових ринків в більшості країн, але й спричинило структурну кризу світової фінансової системи та економіки в цілому, наслідки якої світ досі намагається подолати.

Шахрайство, використання внутрішньої інформації та інші зловживання з боку банківських співробітників при проведенні операцій з цінними паперами також є значним джерелом загроз для фінансової стійкості банківських установ, що, з огляду на зафіксовані та можливі обсяги таких операцій, негативно позначається на загальній безпеці банківського сектору. Наприклад, у 2011 р. втрати банку «UBS» від таких операцій становили біля 2 млрд. дол. США, а

банк «JPMorgan Chase» у 2012 р. відповідним чином втратив 6 млрд. дол. США[8]. Більше того, провідні банки світу є публічними компаніями, акції яких включено до головних фондових індексів бірж, на яких розміщені їх акції, що обумовлює їх вагомий вплив на загальну цінову динаміку фондового ринку, як і вплив очікувань та настроїв інвесторів на ціну акцій емітентів з банківського сектору.

Найбільш поширений механізм впливу фондових ринків на валютну безпеку країни – це рух міжнародного спекулятивного капіталу, викликаний ціновими тенденціями на ринку цінних паперів та їх похідних, які можуть формуватися під впливом або паралельно з бульбашковим зростанням цін на нерухомість та інші активи, що посилює спекулятивні настрої серед інвесторів. Як правило, приплив іноземного капіталу в значних обсягах призводить до подорожчання національної валюти, тому головну загрозу валютній безпеці породжує відтік інвестицій після руйнування цінової бульбашки або виникнення більш привабливих інвестиційних можливостей в інших країнах. Наприклад, передбачаючи зростання інфляції у США у 1970-х рр., інвестори почали продавати американські акції і вкладати кошти в акції, прив'язані до європейських валют, що, як зазначають експерти, значно прискорило падіння курсу долара США [10, с. 286-287].

Співвідношення ризиків та прибутків для інвестора є ключовим фактором вибору між різними інвестиційними активами, зокрема цінними паперами та валютою: прояви дестабілізації або очікування їх появи гравцями фондового ринку, як правило, стимулюють попит на більш ліквідні, у порівнянні з цінними паперами, активи. Враховуючи міжнародний характер сучасної інвестиційної діяльності та обсяги відповідних операцій, вплив руху капіталу в пошуках ліквідності має обов'язково враховуватись при забезпеченні належного рівня валютної безпеки країни. Іншим прикладом взаємодії між фондовим, валютним та грошово-кредитним ринком є використання міжнародними інвесторами стратегії «carry trade», що також підкреслює актуальність комплексного підходу

до забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема належного врахування взаємодії фондового ринку з іншими її складовими.

Варто зазначити, що ефективність функціонування фондових ринків також значною мірою впливає на рівень інвестиційно-інноваційної безпеки країни, оскільки наслідки дестабілізації фондових ринків обмежують доступ підприємств до фінансування шляхом випуску цінних паперів або забезпечених цінними паперами банківських кредитів, можуть формувати або посилювати негативні очікування серед економічних суб'єктів щодо розвитку економіки, стримуючи зростання інвестицій у розширення виробництва. Відсутність інфраструктури фондового ринку або неефективне її функціонування також негативно позначається на інвестиційному кліматі країни, що гальмує притік іноземних інвестицій або зменшує ефективність розподілу в економіці вільних внутрішніх ресурсів. Деструктивні спекулятивні тенденції на фондовому ринку також впливають на загальний обсяг капітальних інвестицій: навіть виробничі підприємства можуть спрямовувати вільні кошти на інвестування на фондових ринках, що забезпечує більший прибуток, ніж інвестиції в розвиток виробництва. Наприклад, азіотаж навколо прибутків на фондовому ринку та зростання відсотків по брокерським кредитам до 12% річних (ставка Федеральної резервної системи США та той час – 5%) в кінці 1920-х рр. стимулював не лише банки збільшувати обсяги відповідного кредитування, але і корпорації направляли усі свої вільні кошти на фінансування операцій з цінними паперами, а не на розширення виробництва [9, с. 22]. Більше того, надмірно оптимістична оцінка перспектив розвитку Інтернет-сектору призвела до формування відповідної цінової бульбашки на фондовому ринку США в кінці 1990-х рр. (Dotcom Bubble), що закінчилось обвалом ринку в 2001 р.: індекс «NASDAQ NMS Composite» 01.02.2000 р. досяг рівня 4696,96 дол. США, що на 326,98% перевищували його значення на 01.02.1996 р., але вже 01.12.2000 р. значення індексу знизилось до рівня 2470,52 дол. США [8].

Враховуючи зазначене вище, автор вважає, що *безпека фондового ринку* – це ступінь функціональної ефективності фондового ринку, при якому

мінімізується його чутливість до дії факторів дестабілізації та забезпечується збалансований розвиток ринку, у відповідності з тенденціями розвитку фінансової системи та об'єктивними потребами економіки країни. Вплив порушення безпеки фондових ринків або її низький рівень на інші складові фінансової безпеки можна класифікувати наступним чином: прямий або опосередкований; первинний (порушення або зниження безпеки викликане, в першу чергу, дестабілізацією фондового ринку), вторинний (дестабілізація фондового ринку не є першопричиною порушення або зниження безпеки, але значно посилює розпочату негативну тенденцію) або реверсний (вплив дестабілізації фондового ринку, викликаний порушенням стійкості тієї ж складової фінансової системи, на яку цей вплив поширюється); односторонній, двосторонній та рефлексивний(фактори дестабілізації підсилюють дію один одного); разовий, періодичний або довготривалий; продуктивний чи деструктивний; прихований або відкритий; сильний, помірний або слабкий.

Одним з перших кроків на шляху вирішення проблеми забезпечення фінансової безпеки фондового ринку в контексті фінансової безпеки держави має бути вдосконалення науково-методологічних засад кількісної та якісної оцінки фінансової безпеки та її складових, зокрема системи відповідних індикаторів. Окрім широковживаних критеріїв оцінки фінансової безпеки, на думку автора, варто звернути увагу також на наступні: показник концентрації (частка 5-ти або 10-ти найбільших емітентів чи інших гравців ринку)обсягу торгів і ринкової капіталізації; частка інструментів фондового ринку в загальній вартості фінансових активів інституційних інвесторів та домогосподарств; співвідношення обсягу операцій на фондовому ринку інституційних та індивідуальних інвесторів; частка коротких продажів (short sale)в загальному обсязі торгів; співвідношення обсягу торгів на організованому та неорганізованому ринку цінних паперів; частка внутрішніх емітентів в загальній вартості залученого на фондовому ринку фінансування та інші. На думку автора, вдосконалення індикаторів стану безпеки фондового ринку та їх

використання при обрахунку інтегрального індексу економічної безпеки України мало б вагомий позитивний ефект.

Належний рівень розвитку та ефективності функціонування фондового ринку є однією з ключових умов мінімізації загроз, що виникають в наслідок дестабілізації цього ринку для інших складових фінансової безпеки країни. Окрім загальних заходів щодо забезпечення соціально-економічного розвитку країни, важливу роль у досягненні бажаного рівня безпеки фондового ринку відіграє розвиток інституційних інвесторів, зокрема недержавних пенсійних фондів. В Україні це питання має бути одним з пріоритетних, враховуючи його важливість не лише для розвитку фондового ринку. Затвердження на найвищому державному рівні довгострокової стратегії розвитку фондового ринку, як і контроль за її виконанням та актуалізацією, також відіграє ключову роль в процесі забезпечення фінансової безпеки держави та національних інтересів у цілому. Ефективна взаємодія між відповідними контролюючими, науково-дослідними та галузевими саморегулювальними організаціями різних країн є головною умовою забезпечення безпеки фондових ринків в контексті досягнення більш високого рівня світової фінансової безпеки.

Висновки. В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів у фінансовій системі та економіці в цілому, стрімкий розвиток фондових ринків спричинив посилення впливу ефективності їх функціонування на інші складові фінансової безпеки, як на національному так і міжнародному рівні. Масштаби поширення руйнівних наслідків дестабілізації фондових ринків на інші складові системи фінансової безпеки та в економіці окремих країн та світу в цілому обумовлюють актуальність дослідження проблем забезпечення безпеки фондового ринку в контексті досягнення належного загального рівня фінансової безпеки.

Відповідно до запропонованого автором визначення, *безпека фондового ринку* – це ступінь функціональної ефективності фондового ринку, при якому мінімізується його чутливість до дії факторів дестабілізації та забезпечується збалансований розвиток ринку, у відповідності з тенденціями розвитку

фінансової системи та об'єктивними потребами економіки країни. Аналіз передумов, принципів та механізмів поширення наслідків дестабілізації фондового ринку на інші складові фінансової безпеки дозволив надати класифікацію відповідного впливу фондів ринків: прямий або опосередкований; первинний, вторинний або реверсний; односторонній, двосторонній або рефлексивний; разовий, періодичний або довготривалий; продуктивний чи деструктивний; прихований або відкритий; сильний, помірний або слабкий.

Важливим кроком на шляху забезпечення безпеки фондового ринку в контексті досягнення належного рівня фінансової безпеки держави є вдосконалення відповідних науково-методологічних засад кількісної та якісної оцінки, зокрема врахування наступних показників: співвідношення капіталізації ринку та обсягу торгів, вартості первинних і вторинних розміщень та обсягу торгів протягом досліджуваного періоду, частка нерезидентів в загальному обсязі капіталізації ринку чи торгів, показник концентрації обсягу торгів і ринкової капіталізації та інших. Врахування цих показників при обчисленні інтегрального індексу економічної безпеки України, прийняття на найвищому рівні та ефективне втілення в життя довгострокової стратегії розвитку фондового ринку та використання інших заходів є необхідною умовою забезпечення належного рівня безпеки фондового ринку та фінансової безпеки України в цілому. Покращення ефективності взаємодії між відповідними контролюючими, науково-дослідними та галузевими саморегульованими організаціями різних країн щодо підвищення рівня безпеки фондових ринків та мінімізації наслідків їх дестабілізації для інших складових фінансової безпеки та світової економіки в цілому є актуальним напрямком відповідної науково-практичної діяльності.

Подальшого дослідження потребують теоретико-методологічні засади забезпечення належного рівня фінансової та економічної безпеки з урахуванням впливу фондів ринків, зокрема вдосконалення інтегрального індексу економічної безпеки окремих країн та світу в цілому.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський; Київський національний торговельно-економічний ун-т. - К.: КНТЕУ, 2004. - 760 с.
2. Махмудов А.Г. Инвестиционная политика и управление / А.Г. Махмудов. - Донецк: Донбасс, 2000. - 592 с.
3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://me.kti.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Банку міжнародних розрахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>.
5. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>
6. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org>
7. Офіційний сайт Світової федерації фондових бірж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.world-exchanges.org>.
8. Офіційний сайт видання «Financial Times» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ft.com>.
9. Galbraith, John Kenneth. *The Great Crash of 1929* / Kenneth John Galbraith. – New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2009. – 206 p.
10. Kindleberger Charles P. *Manias, panics, and crashes. a history of financial crises* / Charles P. Kindleberger, Robert Z. Aliber. - New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2005. - 355 p.